

# W A L W E

ILMUB ÜKS KORD NÄDALAS

— võimalikult igal reedel

Toimetus ja talitus: Uus tän. 14, Tallinnas

Nr. 21

Reedel, 12. mail 1922

2. aastakäik

**Sisu:** Mõned märkused 1. mai sündmuste puhul. — Sõjaministeeriumi „tagawarade värskendamisest.“ — Põllutööminister wenelaste teenistuses. — Demobiliseeritud Sõjawäelaste Liidu kongress. — Demobiliseeritud Sõjawäelaste Liidu awalik küsimus Wabariigi walitsusele. — Meie esitajad Genuas. — Millal hakkab Rahaministeerium Tolliwalitsuse tegewuse järele walwama? — Kirjad raudteelt. — Mõned märkused meie raudteewalitsusest. — Kuidas meil maareformi teostakse. — Politseinik August Uibo-puu „karjäär.“ — Sõjaasjandusline ajakiri „Sõdur.“ — Ajalooline tõde lätlastest. — Kirjad toimetusele.

## MÕNED MÄRKUSED 1. MAI SÜNDMUSTE PUHUL.

Juba ammu enne 1. maid näisid meie kõigepahempoolsemad elemendid — kommunistid ja nende kannupoisid isesotsid — kihevõil olema. Kõik tundemärgid näitasid, et midagi suuremat ja erakorralisemat wälja katsutakse pingutada. Nähtawasti on Nõukogude leiwaisad orjadelt töö wilja hakkanud nõudma, ähwardades wastasel korral Juudase palgalt maha arwata. Korraldati siis ka „paraad“, kuhu said mobiliseeritud wiimased jõud kuni wäetimate laste ja nais-teni, et aga kogumulje „neetud kodanlusele“ ähwardawam saaks. „Paraadi“ wastuwõtma aga kogunesid kõik tähtsamad „tööraha ühise wäerinna“ ninamehed, nii Eestist kui ka raja tagant. Agara nahast wäljaronimise peale waatamata suudeti ainult salgake eksiteele wiiduid lambaid kokku käsutada. Mis kogu poolest wõlgu jäi, seda katsuti kõige alatuma wale ja söimuga Wabariigi aadressil ja Nõukogude Wene ülistamisega tasa teha. Waba Eestile karjuti „maha“, orjastatud Wenemaad ja Nõukogude juute aga lasti elada.

Suurematest tegelikkudest sammudest ei tulnud ka seekord midugi mõista midagi wälja. Kurjategijad said toime ainult alatu mõrtsukatööga. Tuleb lugeda õnnelikuks juhuseks, et laskmine suure hulga rahwa seas siiski nii wähe ohwrid nõudis. Tagajärjed oleksid kergesti wõinud weelgi kurwemad olla. Pidutsewatele kommunistidele enestele sai aga 1. mai saatuseliseks päewaks, mida nad nii pea unustada ei suuda. Mitte ainult oma juhti Wiktor Kingiseppa ei pidanud nad kaotama, waid ühtlasi tõmmati loor ka ära nende tõsiste püüete ja sihtide pealt.

Paljastused on liiga kompromiteerivad isegi nende, Juudase hingede, kohta.

Mitte midagi ideelikku terve selle liikumise taga, waid ainult kõige alatum oma isamaa raha eest äraandmine, Kingisepp ise aga haiglane fanaatiker. Kõige selle üle wõib igaüks, wähekenegi rahwusliselt ja kainelt mõtleja eestlane küll tõsist headmeelt tunda, kuna põhjus kurwastamiseks ainult neil äraandjatel ja iseäranis weel kohalikul Wene esitusel, kes igasugustest rahwuswahelistest kommetest mööda minnes, ei häbenenud mitte Eesti riigi äraandjat awalikult taga leinata. Wähe weel seda. Petrogradis lastakse meie opteerimise komisjoni ees waenulikke demonstratsioone korraldada, ilma et riigiwõim waele segaks.

„Mis oleks ütelnud Wene lehed siis, kui eestlased nende maal sedasi oleks toime-tanud?!

Kõige selle puhul ei saa mitte mööda minna nii mõnestki nähtusest meie riiklises elus, milles meie arwates muutust ja parandust tarwis on. Käesolewad sündmused on selleks õpetust ja näpunäiteid annud ja neid peab nüüd wiibimata ära kasutama.

Tahaksime esimesel joonel loota, et lõpupeude lõpuks ometigi wast nüüd kord on jaksatud arusaamisele ja otsusele tulla, et meie riikliste kurjategijate Wenemaal kinnipeetawate meie kodanikkude pantwangide wastu wahetamise süsteem suur ja täitsa lubamata eksisamm on, mis pealegi ühe iseseiswa riigi mõistega mitte kokkukõlas ei seisa. On tehtud seni wigasi, siis wähemalt ei pea neil tulewikus mitte enam aset leiduma, waid meie kodanikkude huwid Nõukogude riigis saagu teisel, mõjuwamal, teel kaitstud

Senised korraldused panid aga meie kodanikud Wenes täbarasse seisukorda. On teade, et seal hulgalisemad areteerimised ikka sihilikult toime on pandud, käsikäes kas kommunistide tabamise ehk protsessi arutamisele tulekuga Eestis. Wiimast korda wõisime konstateerida sarnast juhust 115 kommunisti sõjaringkonnakohtu alla andmise puhul. Teiseks wõisid meil riigikorra kukutamise kallal tegutsewad kommunistid julgesti töötada, teades, et tabamise korral neid Nõukogude wõim nagu nii süüta Eesti kodanikkude wastu välja wahetab. Jultumus läks sedawõrd kaugele, et paljud, juba korra wahetud kommunistid, uuesti Eestisse tagasi tulid. Nii teame seda Kreuksist, Tiitsenist j. t. Nähtawasti meelitab kurjategijaid peale rahalise tasu siiski Eestisse ka see paljusinatud „kodanline kord“, mille juures tarwis pole end inimliha söömisest toita, kuna Nõukogude paradüüsi „inimwääriline ülespidamine“ mitte mokka mööda ei näi olema, mis neil aga põrmugi ei keela kihutustöö abinõuna meie töölistele sealseid piima ojasi ja pudru mägesi etteluiskamast.

On selgunud — kihutus ja pörandaalune organiseerimine sihtus mitte enam ega vähem kui wägiwaldse riigipöörde toimepanemise peale. Kuigi neil püüetel meie oludes tagajärgi ei wõinud olla, siis segadust oleksid nad ikkagi suutnud sünnitada ja wõib olla, ka ilmsüüta ohwrid nõudnud. Kõik see peaks meid tulewiku jaoks mitmekordselt energilisele järelwalwele kihutama. Kurjategijatega käiakse meil seni liig paitawalt ümber ja luuakse enestele märkamata olud ja aluspind, kus igasugused sepitsused lõpsakalt õisi ajada wõiwad. Sünnib see demokraatimuse tähe all. Riigikogu wabastab mingisuguste põhimõtete pärast ilma pikema jututa terve rea kommunistlisi, tegelasi; nendesamade põhimõtete pärast lastakse kihutajatel koosolekutel, ajakirjades ja ajalehtedes Eestis walitsewa korra kohta igasugust pahna rääkida, awalikult riigikorra kukutamisele kutsuda (nagu „Russalka“ juures) ja tuntakse seal juures siis weel lapseliku rõõmu, et ametiwõim olnud kõigiti wastutulelik ja korrekt. Põhimõtted ja lai demokraatismus on teoreetiliselt ju väga ilusad asjad, selle wastu ei waidle keegi. Samuti peaks olema wist päewaselge, et kui meie praeguse korra asemele Nõukogude aasialikku despotismi tahetakse upitada, siis sellel demokraatismusega mingit ühist ei ole. Mitte selleks ei wõidelnud meie wabadus-sõjas ega walanud werd, et pärast, Kerenskist mängides, käputäie awantüristidele wõimaldada tegewuse pinda, ja kallilt kättewõideldud iseseiswust ja wabadust ning kaas-

kodanikkude julgeolekut hädaohtu saata. Tunnistame trüki-, koosolekute pidamise ja igasugusid teisi wabadusi ainult selles ulatuses, kuni nad meie makswa riigikorra eitamisele pole asunud ja tegelikule ülesastumisele kutsunud. Teame aga, et igal kommunistide ehk ka isesotside poolt korraldatud sõimukoosolekul see üheks peamotiiviks ongi Nõukogude Wene ülistamise kõrwal. Ja seda lastakse ikka rahulikult sündida.

Nii wõisid lõuamehed endid „Russalka“ juures sõimutagawarast tühjaks pumbata ja lasti rongikäigul, peale werise Narwa maantee wahejuhtumise, kus paljude kodanikkude julgeolek hädaohus wiibis, ilusasti edasi demonstreerida, kuna peale seesuguste waenuliste sammude janditamisel lõpp oleks pidanud olema. Rõõmustawaks nähtuseks tuleb wähemalt lugeda Walitsuse rutulisi ja energilisi korraldusi Kingiseppa ja Põlde-Linkhorsti asjus, milledes isegi wenelased oma toimetustega ja „sammudega“ õnneks hiljaks jäid. Järjekindel olles ei pruugiks igatahes tagantjärele ka Kingiseppa surnukeha väljaandmise ja wahetuses mingisuguseid kompromissid looma hakata, millest kommunamehed agitatsiooni sihil jälle üht „suurt nummert“ loodawad luua. Nad wõiksid aga igatahes selle asemel parem järelkaaluda, kuidas wäljamaa diplomaatilisi esitusi metsikute ülesastumiste wastu kaitsta.

Oma walitsuselt ja asutustelt ootame ja loodame aga tulewikus kindlamat ja karmimat kätt meie riiklisele iseolemisele kahjuliku elemendi wastu ja rohkem enesemaksmapanemist meie läheda Ida naabri suhtes. Rahulepingus wist ju ikka leidusid punktid, mis keelawad waenuliste wägede ja organisatsioonide tegewuse kumbagi riigi territooriumil, kuid tegelikult näib Kommunus otse wastupidine nähtus rohkem ja rohkem maad wõtma. Siit tarwis teha tarwilised järeldused ja wastawad korraldused, mitte aga senisel wiisil mingisuguste wangide wahetus-kokkulepete peale välja minna.

Kõige selle täidewiimiseks peaks esimesel joonel hooft kantama, et asutused, millede ülesannete hulka kuulub wõitlus sellel alal ettetulewate kuritegude wastu, tõesti oma ülesande kõrgusel seisaksid, neile soodne tegewusepind loodaks ja mitte enam ei korduks tulewikus juhtumised, kus wäga wastutusrikkal kohal seisew isik korruga leitakse läbikäimises meie weriwaenlastega ja seda juba kauemat aega, ilma et märgatud oleks.

Lõpuks weel üks nähtus. Kommunistidel näib ühenduspidamine Wenega mitte legaalsel teel üsna kerge ja igapäewane toimetus olema, mis sunnib küsima, kuidas on lood

meie piiriwalwega? Kas on seda üldse veel olema jäänud, wõi on ehk „wabakaubandusele“ hea tükike meie julgeolekut kerge käega ohwriks toodud. Igatahes liiguwad wisad jutud, et tollest ajast, kus nõndanimeitud „kaubitsemispunktid“ oma „wabapalgaliste piiripolitseinikkudega“ suuremal arwul omale eluõiguse omandasid, piirijoon üsna äbijooskswa sõelapõhja taoliseks olla muutunud. Topitagu esiteks augud piiril kinni, sest siis ainult wõib sisemine walwetöö soowituid tagajärgi anda. Meil aga armastakse tihtipeale maja pealmistest kordadest ehitama hakata, sellepärast on siis ka piiride kaitsekorraldus unustuse hõlma warisenud.

P. K.

### SÕJAMINISTEERIUMI „TAGAWARADE WÄRSKENDAMISEST“.

„Walwes“ nr. 16 panime meie hra sõjainiistrile artikliga „Hra sõjainiister, kas see on ka wale? küsimuse ette, mille wastuse aga kindral Soots meile wõlgu jäi. Et asi isčaranis suure tähtsusega ja selle „operatsiooni“ tagajärjed äärmiselt kurwad, siis ei ole kaugeltki liig seda küsimust veel kord päwakorda üleswõtta.

Mõni aeg tagasi pööras Tarwitajate Keskühisus Sw. warustuswalitsuse ülema polk. Rotbergi poole palwega neile 50.000 puuda rukkid laenuna anda.

Nagu meie juba tähendäsim, sai leping rekordi kiirusega (ainult 3 päewa) kokkuseatud ja rukkid Keskühisusele ära antud. Tarwitajate Keskühisus kohustas ennast 1. aprilliks s. a. 50.000 puuda rukkid tagasi muretsema ja selle kindlustuseks andis Eesti Panga garantii 16.000.000 marga peale, arwates 320 marka puudast.

Et selle seadusewastalise operatsioonile mingisugust kõlawat nime anda, siis nimetati seda „sõjawäe tagawarade wärskendamiseks“.

Leping saadeti sw. osakonna peakontrollõõri hra Kelder'ile, kes wastawad märkused peale tegi, mida aga polk. Rotberg tähelepanemata jättis. Sõjainiisteriumi juriskonsultile lepingut läbiwaatamiseks üldse ei saadatud, kartes muidugi, et juriskonsult selle awantüürile lõpu teeb.

Kui rukkid juba üleantud, pöörab polk. Rotberg ettepanekuga sõjanõukogu poole, paludes seda ennekuulmata seadusewastast tegu sõjanõukogu kõrge autoriteediga kinnitada.

Sõjanõukogus aga sai polk. Rotberg palju kibedat tõtt kuulda, kuid neelas seda rahu-

liku naeratusega alla, mõteldes wist omaette, mis teie ikka lärmitsete, rukkid on nii kul nii juba üleantud ja nii pea neid tagasi ikka ei saa. Ettepanek jäi kinnitamata ja polk. Rotberg jäi Keskühisuse käest rukkid ootama.

Nagu juba etteaimata wõis, ei jõudnud rukkid tähtjaks kohale ja kui wastuwõtmine algas, ei leidnud kontrolli esitajad nim. rukkid üldse wõimalikuks wastuwõtta; kuid polk. Rotberg ei lasknud ka siin ennast sugugi eksitada.

Waatamata selle peale, et rukkid kaugeltki nõuetele ei wastanud, wõetakse rukkid polk. Rotbergi isiklisel wastutusel siiski wastu ja mahutakse ladusse.

Nii wärskendas sõjainiisteriium oma rukkid tagawarasid.

Maksma seaduse järgi peawad kõik sarnased lepingud meie sõjanõukogus läbi waadatud saama, ja ainult sõjanõukogul on siia oma otsustaw sõna ütelda, kuid meil tehakse ümberpöördu.

Miks aga on sarnased nähtused wõimalikud? Wastust ei pruugi kaua otsida, kui meele tuletame kindral Soots'i „kaitsekõnet“ kindral Tõnisson'i süüdistuse asjus.

Sellega muidugi rehkendawad ka hrad Rotbergid. Mis seal ikka karta, ega ülemus wälja ei anna ja kui ehk kuidagi asi päewawalgele tuleb, küll siis hra Soots kaitseb.

Ja see paistab tõenäoline olewat, sest seni ei ole kuulda, et polk. Rotberg selle ja teiste wägitegude eest oleks kohtu alla antud, — wõib olla ehk tehti ka mõni märkus, kuid see on ani selga wee loopimine.

Harilikult kõik sarnased wõimupiirist üleastumised on kohtulikult karistatawad, pealegi kui nad on seotud riigile tehtud kahjuga. Meil aga jääb üle üht konstaterida, et niikaua kui kindral Soots oma koha peal püsib, püsiwad ka hrad Rotbergid rahulikult oma kohtade peal edasi, kuid loodame — mitte kauaks.

Sämi.

Lühikese aja jooksul on Kaubanduse miniisteriumi kaubaagentuuri ladudes jälle 2 suuremat riigiwaranduse kõrwaltoimetamist ilmsiks tulnud. Imelik selle juures on, et need kuriteod niihästi oma iseloomu kui ka ilmsikstuleku poolest õige ühte laadi on. Mõlematel juhtumistel on kaupade kõrwaltoimetamised (kodaniku keeles — wargused) pikema aja jooksul toime pandud, nii öeldas

„tasa ja targu“, ning mõlemad kuriteod tulid ilmsiks kogemata, wõi juhusliselt.

Bensiini kadumine kahe asutuse wahel tuli ilmsiks alles siis, kui Kauba osakond Riigikontrollile riigi wõlgnikkude nimekirja saatis, milles ka Riigikontroll seisis. Kui selgitama hakati, millest wõla summa on tekkinud, tuli ilmsiks, et juba 1920. a. lõpul Riigikontrolli arwel on bensiooni wälja antud, mida aga Riigikontrollis saadud ei ole.

Teise „kõrwaltoimetamise“ kohta teatavad ajalehed, et Kaubaagentuuri ladude juhataja Pukit kriminaalpolitseisse ilmus ja teatas, et tema 800.000 margalise riigi waranduse raiskamise on toime pannud, kus juures seletanud, et tema sellepärast oli sunnitud oma süüdi ülestunnistama, et Kaubaagentuuri arweosakond **agentuuri likwideerimise puhul** arwete õiendamist olla nõudnud. — Sellele täienduseks loeme 5. aprillil „Waba Maast“, et Kaubaagentuuri ladus peale muu riigiwaranduse weel 19.000 puuda kiwisütt on puudu leitud olema.

Kisendaw lohakus, andeksandmata kuritegu — muud nime ei oska kodanik niisugusele hoolimatusele anda. Asutus, kelle hoole alla riigi warandus (see on ka rahwa warandus) on usaldatud, peab selle üle walitsema kõige piinlikuma täpipealsusega. Peab arweid pidama waranduse üle ja aruandeid nõudma õigel ajal nende isikute käest, kes otsekohe waranduste walitsemisega kokku puutuwad. Neid aruandeid on asutused kohustud nõudma teatud tähtaegadeks iga kuu eest, ning on kohustud selle järele walwama, et arwepidamine õieti ja korralikult peetud saaks, kuid mis näeme siin. Asutused, kus miljonilisi operatsioonisi tehtakse, kelle walitsemise all määratumad kaupade tagawarad, on arwepidamine kõige lohakamas seisukorras. Ladudest on aastate jooksul süstemaatiliselt kaupasi kõrwale toimetatud, millega miljonid rahwa raha on ära raisatud, kuid asutus ei ole seda näinud, asutus ei teadnud sellest midagi, enne kui kurjategija ise läks ja ennast üles andis.

See on asutusele andeksandmata kuritegu. Kas niisuguse kuriteo jaoks tõesti ei leidu seadust, mille põhjal süüdlasi wastutusele saaks wõtta.

Nagu „Walwe“ 15. numbrist loeme, pidada Wene arwepidamise seadustes, mis meil praegu weel makswad on, niisugused seaduse punktid olema, mis kohustawad igat asutust, kelle käes mingisugust riigi warandust wõi raha on, korralikku arwepidamist selle üle pidama. Sealsamas on ka ettenähtud, et asutuste juhatajad selle järele peawad walwama, et arwepidamine korralikult peetaks ja aruanded õigeaks ajaks kokku

seataks. Peale selle on weel olemas kõrgem järewalwe asutus, Riigikontroll, kes mitte ainult kuritarwituste ülesotsimiseks ei ole loodud, waid kelle ülesandeks peajasjalikult selle järele walwamine on, et kuritarwitusi, mis lohakuste ja seaduse mittetäitmise tagajärjel wõiwad tekkida, ära hoida.

Kahjuks ei näe meie mitte, et need, kelle kohus on järewalwata, et lohakus ja korralagedus riigiwaranduste walitsemises mitte maad ei wõtaks, oma ülesannet oleks täitnud. Ei ole hoolt kantud selle eest, et arwepidamine korras oleks, — ei ole lihtsalt seaduse nõudeid täidetud. Kui nüüd asutus, kes kõige elementaarsemaid nõudeid ei ole täitnud, s. o. ei ole seda teinud, mis tema kohustud oli tegema, siis on arusaamata, mispärast niisuguste asutuste juhatajaid seni wastutusele ei ole wõetud.

Et riigi waranduste wargused Eesti Wabariigis juba epideemiaks on muutunud, siis peab ka selle pahe vastu wõitlemises abinõusid tarwitama, nagu arstiteadus kõiksugu epideemiade vastu wõitlemiseks tarwitab. Mõne haiguse lahti puhkemisel on arstide esimene ülesanne, selgeks teha, kus on selle haiguse alg-allikas. On see selgeks tehtud, siis on wõitlus kerge. Mitte üksi haigete eraldamise ja arstimisega ei saaks wõidule, waid pea ülesanne on haiguse pesa, alg-allikat, kahjutaks teha. Nii peaks ka riikliste kuritarwitustega wõitlemises toimetatama. Epideemia alg-allikas — lohakus ja korralagedus riigiasutustes, tuleks karmi käega kõrwaldada. Asutuste juhtimine antagu isikute hooleks, kes seda asjatundlikult ja kohusetruult täidaksid. Isikute kätte, kes seda ausat tööjõudu, mida igas asutuses küllalt olemas, õieti juhtida ja ära kasutada oskaks.

Kui hra Tõnisson omal ajal Kaubanduse ministeeriumis juhatusetööd tegi, siis toimetas ta seda wana Wene süsteemi järele, kus ikka „roopaseadja“ süüdlane oli. See oli wale samm, mida ka praegused wäärnähitud tõendawad. Mitte altpoolt, wäikeste ametnikkude ja masinakirjutajate kõrwaldamisega ei oleks pidanud puhastusetööd algama, waid juhtiwate jõudude wastutusele wõtmisega. Kindlasti wõib oletada, et koguni teised tagajärjed oleks saadud, kui tol ajal hra Tõnisson asja peale teise pilguga oleks waadanud ja „kurja juurt“ juhtiwate jõudude hulgast oleks otsinud.

Meil aga selleasemel et miljonilisi warandusi arwestada, arwestakse ametnikkude hambaid!!!

## PÖLLUTÖÖMINISTER WENELASTE TEENISTUSES.

Sarnase ennekuulmata ja üllatawa uudise tõi oma lugejatele „Postimees“ 2. mail s. a.

Nimelt olla põllutööminister hra B. Rostfeldt Wene kooperatiivide keskühisuse (kommunistide lühendatud nimetusega „trudosojus“) esitajaks ja wolinikuks Eestis ja kuuluda tema kompetentsi mainitud ühise nimel igasuguste lepingute tegemine ja jooksew asjaajamine. Ja olla ministriherra tegelikult ka neid kohuseid täitnud, mis vähemalt kahe ärimehel operatsioonides fikseeritud. Esineta hra Rostfeldt sellel alal saksa- maigulise Feldt'i nime all.

Nõukogude maal töötawad kooperatiivid walitsuse otsekohese kaitse ja juhatuse all ja on nad sellega vähemalt poolametlikud asutused.

„Postimees“ tähendab selle kohta diplomaatilisel keelel: „Meie ei julge siit järeldusi teha, sest muidu peaksime tõendama, et hra B. Rostfeldt seisab ka sellega teatawal määral Wene nõukogude walitsuse teenistuses.“ Loogiliselt järeldades teeb muidugi iga lugeja tarwilikka järeldusi, mis ju õieti kõigil ainult üks ja seesama saab olla.

Kõige põhjal asetab „Post.“ Riigiwanemale otsekohese küsimuse. Kolme päewa jooksul mitte mingisugust wastust saades leiab leht tarwilikuks weel kord sõna wõtta. Artiklis „Halb waikimine“ öeldakse muu seas: „Mida peame meie Walitsuse waikimise järeldama? Kas seda, millest meie päewauudiste teade kõneleb, nimelt et meie poolt ettetoodud asjaolu walitsusele teada oli? Meie praegune walitsus on oma waikimise poolest kuulsaks saanud. Ta waikib ka käesolewal juhtumisel. Kuid see on halb waikimine. Lugu on aga sedawõrd tõsine, et siin enam waikida ei tohi. Sellepärast tahaksime küll loota, et Riigikogu sellele waikimisele lõpu teeb ja walitsuselt küsib: Kas on walitsusel teada, et meie põllutööminister wenelaste teenistuses seisab? Ja kui ettetoodud süüdistus põhjendatud on, mis mõtleb walitsus teha, et seda lubamata nähtust jalamaid kõrwaldada? Ja kui kord juba Riigikogus küsimus päewakorrale on wõetud, tahaksime küll loota, et walitsus wastusega enam ei wiiwita. Küsimus on väga tõsine ja on liht riigikodaniku õigustunnet sedawõrd puudutanud, et walitsuse waikimine ainult kahju tooks.“

Huwitusega jääme selle isewärki loo lõppu ootama. On väga raske etteaimata kui kaua meil seda tuleb teha, sest walitsus on oma waikimise poolest tõesti kuulus. Tuletagu siin kohal meele, kas wõi sõjawäe-

laste eesõiguste kindlustamist ja iseäranis wiimasel ajal laineid löönud Wabadusristide küsimust, mis otse awaliku arwamise kiuste ka surnuks katsutakse waikida.

Rajame meiegi sellepärast omi lootusi Riigikogu algatuse peale.

Wenesõbraline element tikub meil päew-päewalt ikka rohkem esile, iseäranis sõjawäes, ja kui nüüd kõrgemal kohal seisew isik päris awalikult julgeb juba wõõra riigi teenistuses olla, siis ei leidu lihtsalt sõnu, kuidas seda nimetada. Igatahes mõisted ja arusaamised nii mõneski asjas näiwad meil weel väga lahkuminewad olema. Sellepärast — selgust on tarwis ja seda ruttul S.

—o—

## DEMOBILISEERITUD SÕJAWÄELASTE LIIDU KONGRESS.

Demob. sõjaw. liidu II. üleriikline kongress Tartus, 7. ja 8. mail, on mööda, sellega siis ka põhjust heita lühikest ülewaatlikku pilti kongressi käigu, meeleolu ja saawutuste peale.

Peab esimesel joonel ära märkima, et kongress, millest osawõttis mitusada asemikku, väga asjalik ja ühemeelne oli ning mitte mingisugust poliitilist ilmet ei omandanud. Iseäranis wiimast asjaolu peab kõrgelt hindama.

On meil seni peetud nii väga mitmesuguseid kongressi ja seda ikka teatud ametkonna ehk rahwakihi majanduliste huwide kaitsmise lähe all. Kuid tegelikult on need kongressid kõik ilma erandita muudetud mingisuguseks poliitilise wõitluse tallermaaks, kus kõikwõimulised parteid hingede püüdmisses klaperjahti peawad, sündmuse peremees ise aga rohkem tagaplaanile nihutakse. Wõetagu waewaks meele tuletada kas wõi kõige hilisemat asunikkude kongressigi, millega kaasaskäiwad nähtused igale pealtwaatajalegi läilaks läksid.

Midagi sellesarnast ei sündinud aga demobiliseeritud sõjawäelastega. Ka siia kogunesid üle riigi kokku esitajad igapäewases elus lahkuminewate poliitiliste ilma waadetega, mitmesugustest seltskondlistest ja waranduslistest kihtidest jne., kuid ometi leiti korraka, ilma ühegi waewata, ühine tegewuspind ja kõik tundsid endid jälle ühise suure pere liikmena, kes Wabadussõjas tõi Eestile iseseiswuse, wabaduse ja kustumata kuulsuse. Tegewas teenistuses ei olnud lahkuminekuid ja stuudetakse nüüdki, hilisematel aegadel, kokkukogunedes leida ühine hingeline kokkukõla. See fakt ise-

enesest annab juba meie sõjawäelaste kasvatusest ja riiklustundest kõige hiilgawama tunnistuse, iseäranis kui arwesse wõtta, et peale sõjawäelaste kellegile pole niipalju ülekohtu tehtud, meeleolu rikutud ja pinda loodud ärewuseks. Wõime umbes ettekujutada, missuguse põrgu müra ja kära tunnistajateks oleksime wõinud olla, kui mõnda teist rahwaklassi nende õigustes nii armuvalt oleks ignoreeritud ja ülekohtu sünnitatud. Sõjawäelased konstateerisid oma aruannetes rahulikult ainult üksikuid wäärnähtusi, ilma et seal juures lööklausetes mingisuguse meeleolu loomise peale wälja oleks mindud.

Arwustati muidugi, arwustati koguni terawal keelel, kuid see sündis kõik ikkagi asjalikkuse piirides, kuna wäärnähtused seal juures otse taewa poole kisendawad ja tasakaalust wäljaastumine selle tõttu kõigiti loomulik nähtus oleks olnud.

Pea raskusepunkt keerles seal juures maa, autasu ja kohtade saamise küsimuse juures ning kõige rohkem arwustawaid märkusi sadas meie kurikuulsa sõjamineisteriumi, sõjainistri ja põllutööministeeriumi aadressil, millised asutused ning isikud oskavad on kõige suuremal määral wastolulisi nähtusi ellu kutsuda. Põllutööministeerium on sellel alal tänuwõlglane peaasjalikult igasugustele „walitsejatele“ ja riigimaade ülematele, sõjamineisterium aga oma jonnakale juhile kindral hra Sootsi'le ja muidugi ühtlasi ka tema poolt loodud uuele „kursile“. Kõikide „tegutsemiste“ aluspinnaks on ja jääb wist mõneks heaks ajaks aga ikkagi weel algupärane Eesti ülesleidus — onupoja ja täditütre ning ka weel kooliwenna poliitika, mille laiade tiibade alla nii mõndagi mahtub!

Mõistame, „maareformi teostajatel“ on piruka-kanika juures wiibides ju kiusatus suur, kuid peaks siiski ikka ka meeles peetama, et suur tükk suu lõhki wõib ajada, nagu seda Tõstamaa tuntud Tootsi, Naudi, Reinbergi ja mõne teise herraga juba sündinud ongi.

Loomulik nähtus oleks, et Sõjainister esineks igal pool, nii tegewas teenistuses kui ka reserwis, demobiliseeritud sõjawäelaste õiguste kaitsjana ja elluwijana, kuid praeguse ministri hra Sootsi juures näeme paraku sootu wastupidist — seal tallatakse neid õigusi. Nii juhtus kohtade asjus, kus hra Siseministri kõigiti põhjendatud „seletuskiri“ sõjameeste õigustest pörkas wastu hra Sootsi „arwamist“; sama saatust tabas ka Dem. sõjaw. liidu keskjuhatus ettekannet Wabadusristide asjus, mille kohta nende healekandja nr. 17. tähendab: „Hra Sõja-

minister lõpetas selle küsimuse ühe käelligutusega: lihtsalt „ei ole nõus“, ilma et oleks arwesse wõtnud seda tähtsust, mis selle lahendamise läbi riik, sõjawägi ja demobiliseeritud sõjawäelased saawutawad. Selles asjus esitatud ettekanne hra Sõjainistrile oli rajatud kindlatele faktidele, kuid mis põhjus sündis hra Sõjainistrilt selle lahendamist eitawalt otsustama, on kahjuks meil weel tänini teadmata. Juba riiklisest seisukohast asja peale waadates ei oleks tohtinud seda nii kergelt ära otsustada ja pealegi weel eitawalt, sealjuures isegi põhjusi ettetoomata jättes, mida oleks kuulda soowinud mitte üksi demobiliseeritud sõjawäelased, waid ka praegu tegewas wäes teenijad.“

Ka meie oleme juba waremaltki nii mitmel korral selle wäärnähtuse peale tähelepanu juhtinud ja ka ilma tegelikkude tagajärgedeta. Ainult korra oli minister hra Soots sunnitud ajakirjanikke informeerima ja pidi siis ka tunnistama, et temal jonniks igasugune seaduslik alus puudub.

Kord olla sõjamineisterium nagu pisut wastutulelikkumat olekut üles tahtnud näidata. Esimese kongressi otsusel loodud läinud aastal ministeeriumi juure dem. sõjaw. huwide kaitseks eriosakond, mille juhatajaks kapten Muraweiski nimetud. Et maimitud herra aga riigikeelt polla osanud, siis on algatus algatuseks jäänudki. Tekkib küsimine, kas siin lihtsalt mõnele isikule koha loomine mõõduandwam polnud, kui sõjaw. tõsiste huwide kaitse.

Kongressil ettetoodud wäärnähtused, arwustused, mõtteawaldused ja walitsew meeleolu leidis muidugi kõige selgemat ja loomutuimat wastupeegeldust wastuõetud resolutsioonides, millede kohta tähendama peab, et need samuti tagasihoidlikud nii nõuete kui ka tooni poolest, nagu kongress isegi, olid.

Maaküsimust käsitlewa resolutsiooni sissejuhataw osa deklareerib: „Maaseaduse ebaõiget teostamist möödaläinud aja kohta arwesse wõttes, leiab kongress Wabariigi walitsuse tegewuse ja Riigikogu waikiwa seisukoha selles Eesti wabadussõjast osawõtjatele mitte teenuste kohaseks ning nõuab demobiliseeritud sõjawäelaste nimel seaduslikkuse uuesti maksmapanemiseks järgmiste nõudmiste teostamist. Järgneb 19 üksik-asjalist punkti.

Teenistuskohtade ja Wab. Ristide asjus leiab sõjainistri senine „tegewus“ järgmist hindamist:

1) „Nõuda sõjainistrilt, et ei määrataks kohtade peale sõjawäkke sõjawäelasi mitte süsteemi järele, nagu see praegu sünnib ja nii wõimaldab rahwawäkke teenistusse astu-

mist isikutele, kes praeguste kui ka endiste sõjawäelaste seas usaldamatust sünnitavad ja kes tegelikult Eesti sõjawäe kasvatamises võimetud, waid isikuid, Eesti rahwawäe huwile wastawalt.“

2) „Kongress tunnistab liig waraseks ja seadusewastaseks autasu ettepanekute seisapanemise sõjaministeeriumi poolt, kuna palju sõjawäelasi selle tõttu oma teenitud autasust ilma jäid, sagedasti puht-wormilistel põhjustel, loeb oma kohuseks protesti awaldada keskjuhatuselt poolt 21. okt. 1921. aastal tehtud põhjendatud ettekande tähelepanemata jätmise kohta ning kohustab uut keskjuhatuset samme astuma selleks, et selles ettekandes esitud põhimõtted teostamist leiaks ja uute ettepanekute tegemist võimaldaks sõjaliinil ettetulnud wägitagude ja teenuste eest. Kongress loeb tarwilikuks, et liidu keskjuhatusel luba antaks dokumentaalselt põhjendatud autasu ettepanekuid teha.“

Hra Sootsi kangekaelsuse, jonni ja hoolimatuse poliitika on wiinud selle rahwuslise auküsimuse niikaugele, et siin juba sunnitud ollakse seda nähtust kategoorilise protestiga ära märkima. Igatahes katsuksime wist aja loos ja praegusel ajal asjaltalt leida kusagil analoogilist juhtumist, kus endised lahingukangelased kõrgemale sõjawäelisele ülemusele ta kohustest wildakut arusaamist meele peawad algatama, millele muidugi ka tege was wäes teenijad kaasa tunnewad.

Kahekordse huwitusega jääme nüüd ootama sündmuste edaspidist käiku ja kujunemist. Kui warem tegemist oli ainult dem. sõjaw. keskjuhatusel arwamise ja sammudega, siis on seda nüüd terve organiseeritud sõjawäelaste koguga, mille taga suur jõud peitub. Tahaksime loota, et sõjaminister ja Wab. walitsus küsimuse peale wääriliselt tõsiselt waatawad ja sõjawäelaste eesõiguste ning õiguste ignoreerimisele ometi kord lõpp tehtakse. Sõjawäelaste kannatust on küllalt pingutatud, on lastud neile küllalt juba petumusi ning meekekibedust osaks saada. Jatkugu ometi sellestki ning tuldagu arusaamisele, et igal kannatusel ja wiisakusel siiski ka omad piirid on. Et sõjawäelased suutnud on nii kongressil kui ka muidu ülesastumistes wõrdlemisi tagasihoidlikkudena esineda, siis ei peaks see mitte oletusteks põhjust andma, nagu oleks plahwatusmaterjaalist weel puudus, waid siin on põhjuseks ainult äärmine korrektsuse tunne ja distsipliini pidamine.

Leiame weel, et lahendawad korraldused järgnema peaksid võimalikult peatselt.

Maaküsimusesse puutuwad küsimused nõuawad loomulikult läbiwiimiseks juba teh-

niliselt pikemat aega, kuid teenistuskohtade ja iseäranis Wabadusristide asjus on ainult tarwis mõningaid korraldusi.

Selles suhtes jääme siis ka ootama kursi muutust kõige esimeses järjekorras.

—sp—

## DEMOBILISEERITUD SOJAWÄELASTE LIIDU AWALIK KÜSIMUS WABARIIGI WALITSUSELE.

Demobiliseeritud sõjawäelaste liidu healekandja „Waba Eesti“ (nr. 17. s. a.) pani järgmise sapilise, kuid õiglase küsimuse Wabariigi walitsusele ette:

### Awalik küsimine Wabariigi walitsusele.

Läinud aastal esitas E. Demob. Sõjawäelaste Liidu Keskjuhatus ühes eelarwega hra Riigiwanema nimele palwe toetusraha saamise asjus, ette tuues neid põhjusi, mis sundisid Liidu Keskjuhatuset toetusraha Wabariigi walitsusest paluma.

Nüüd on juba sellest kaugelt üle poole aasta mööda, kuid mitmekordsete järelepärimiste peale waatamata mingit wastust weel saadud ei ole, kas palwe jaatawalt ehk eitawalt otsustatud. Sealjuures kuuleme aga suure imestusega, et Truusmanni ja Prantsule riigi poolt abiraha on määratud, kelledest esimene tuntud kui omal ajal „wenestuse“ waimu külwaja ja praegugi weel kuuldawasti Petseris tema korteri uktsel sill rippuwat Wene keeles „böwschij tseensor“ ja Prantsu teenus seisab wist selles, et käis Saksa okkupatsiooni päewil Eesti iseseiswust Berliinis „kindlustamas“.

Siis edasi määrati suur summa Riigipangast korporantidele lõbureisiks Ungarisse prof. Paldrockiga eesotsas, kuna Liidu keskjuhatuselt poolt esitatud palwet, kelle seljataga seisab suurem hulk wabadussõjast osawõtnuid, arwu poolest mitte vähem kui 40.000 ja kellele toetusraha palwe juures esitatud Liidu 1922. a. eelarwes oli muu seas ettenähtud wõõrussõit Soome, Eesti Wabadussõjas langenud wennarahwa poegade kalmukünkale pärja wiimine reserwmalewa poolt, mis riikliselt küll mitu korda tähtsam, kui salga üliõpilaste korporantide lõbureis Ungarisse, mille peale, nagu juba tähendatud, assigneeris hra Riigiwanem suure summa, kuid Eesti Demob. Sõjawäelaste Liidu palwe

peale ei arwata heaks isegi wastata. Liig kurb ja walus hoop on see demobiliseeritud sõjawäelastele.

(W. E. nr. 17.)

### MEIE ESITAJAD GENUAS.

Genua konwerentsi töö ja tagajärgede peale pandi terwes ilmas suuri lootusi. Seal oodati riikidewaheliste tülide ja sekelduste lahendust, wahekordade selgitamist, majanduslise elu korraldamist j. n. e. Lühidalt — nõiasõna, mis oleks aidanud vähendada praegu igalpool walitsewat wiitsust.

Ka Eestil, kes geograafiliselt asetud nii öelda keewa katla ääre, seisid seal suured huwid kaalu peal. Tehti siis ka meilgi ettewalmistustöid ja saadeti saadikud wälja meie huwisid kaitsma. Oleme nende tegevusest seni wähe kuulnud. Teame ainult, et neid seal kellegile esitud olla ja üks neist mingisugusesse alamkommisjoni walitud (kui ei eksi, siis transpordi) ja see on õieti ka kõik. Wõib olla on tööde käigu saladuses pidamine ka tarwilik, selle üle ei hakka meie sügawamalt juurdlema. Käesolewal korral huwitab meid aga üks teine nähtus.

Konwerentsi töö wenib ettekawatsustest pikemale mitmesuguste wahejuhtumiste, peajasjalikult aga Wene ja Saksa probleemide lahendus-küsimuste tõttu. Kõige selle tagajärjel ei ole jõutud hulk tähtsaid küsimusi weel arutuse alla wõtta, waid seisawad need alles päewakorras. Meid üllatas sellepärast suuresti ajalehtes ilmunud teade, et meie esitajad O. Strandmann ja Westel walitsuselt luba on palunud tagasisõiduks juba enne konwerentsi töö lõppu. Walitsus omaltpoolt on otsustanud hra Westeli soowi täita, kuna O. Strandmannil weel Genuasse tuleb jääda.

Kerkib tahtmatalt küsimus keelele — millest wõis küll tingitud olla meie asemikkude iseäraline soowiawaldus. Läks neile ehk pisut igawaks kongressi igapäewane töö pärast pidulikku awamispäewi? Rõõmstame vähemalt sellegi üle, et walitsus ühegi asemikkudest sinna jättis. Kantud kuludel peab ju ikkagi ka otstarbekohane kasutus olema. Ja kes wõib etteütelda missuguseid üllatusi Genua kõik weel walmistada ei suuda.

—m.

### MILLAL HAKKAB RAHAMINISTEERIUM TOLLIWALITSUSE TEGEWUSE JARELE WALWAMA?

Nagu „Walwes“ nr. 13. teatatud, takistas Tallinna tolliwalitsuse ülema abi Werzinski igatwiisi organiseeritawat raudtee agentuuri tegevust. Muude hulgas ei annud tolliwalitsus agentuurile laewadel sisse tulnud kaupade nimekirju, mis ka agentuuri töö peale halwawalt mõjus. Kolmekordse kirjaliku nõudmise peale on lõpuks 25. aprillil s. a. wahekirjaga nr. 6133 tolliwalitsuse ülem teatanud, et ta nõutawad ärakirju saata ei saa, sest nad olewat aktidesse õmmeldud. Niisuguse kena wastuse peale ei jää küll midagi öelda; jääb ainult soovitada, et hra Werzinski rahaministeeriumi arwel ühe „eriteadlase“, mõne endise keisrikoja rätsepa telliks, kes aktid lahti arutaks, mis wõimaldab ärakirja saatmist, sest nähtawasti puuduwad Eestis tarwilikud eriteadlased. Kas ei mõjuks rahaministeerium kaasa, et niisugune tähtis nõue täidetud saaks.

L. P.

### KIRJAD RAUDTEELT.

Toimetusele on saadetud mitmed raudtee asjandusesse puutuwad kirjad, milledest jaolt alljärgnewas, lühendatud sisus ilmudame.

Kusagil ei paista riigi raha raiskamine nii silma, kui raudteel. Suwel seisawad ehitustööd; kui aga sügise kätte jõuab, siis algawad mitmesugused mulla- ja majadeehitustööd, mis iseäranis hoogu wõtawad, kui kraadiklaas juba 10° ümber alla nulli näitab. Nii wõisid wäljamaalased kui ka eestlased meie „ehituskunstist“ otsatu imestud saada, kui Tallinna sadama Wiktorija kaldal nowembri külmadega roobaste sissepanemiseks mullatöid tehti, mil tööline waewalt 20% sellest wõis ära teha, mis ta suwisel ajal oleks korda saatnud. Kui selle töö peale suwel näituseks 2000 tööpäewa tarwis oleks läinud, mis 300.000 marka maksis, siis tuli riigil nüüd 1½ miljoni maksa ja töö on siiski lõpule wiimata. Ka mitmete ehitustöödega on alles talwel algust tehtud, mis oletada lubab, et see töö wastupidawus ¼ sellest on, mis õigel ajal teha oleks wõinud loota. See kuritahtline riigi huwide wastu töötamine peaks küll kolikambrisse heidetama. Ka sai tee ja ehitus 1. jaoskonna ülema abi Lepiku korteri remonteerimiseks sadatuhat marka ära kulutatud, sel ajal puudus aga



kreedit-jaama pakkhoone katuste paranduseks, mis sügisel vihmawett läbi lasksid ja seal hoiul olewaid kaupasi rikkusid, mis riigile suurt kahju tõi.

Raudteel on omad töökojad igas osakonnas ja ka materjaali on külluses, kuid siiski näeme, et ajalehtedes sagedasti kuulutused seisawad, millede järele mitmesuguseid puutöösid wälja pakutakse. Siin saadakse kahekordset kahju: kallihinnaline materjaal mädaneb ja omad tööliselised istuwad tööta. Ka selles küsimuses peaks riigi huwide kaitseks kord loodama.

Edasi peatame raudteewalitsuse nõukogu koosoleku päewakorra juures, millest 1 eks. toimetusele saadetud. Seda nõukogu koosoleku päewakorda waadeldes peab tahtmata inestama, sest nähtawasti ei ole raudteewalitsuse osakondades kellelgi otsustamiswõimu, weel vähem näikse seda raudteeülemal enesel olewat, kes kuulu järele aastas neli kuud haige olla ja mingit otsust ei tee. Paistab wälja, et raudteewalitsuse töös mingit kindlat alust pole, waid iga osakonna ülem on sunnitud iga tühist asja nõukogusse saatma, kus otsustamiseks terwed päewad kuluwad, mis juhtiwaid jõudusid töö juurest kõrwale kisub. Niikaua kui niisugune saamatus walitseb, ei wõi meie raudtee tegewus paraneda.

18. weebruari „Päewalehes“ loeme: „Raudtee ülem Reinok ei eita wäidet, et raudteewalitsuse arwepidamine korras pole. Esialgu ei leitud arwepidamise juhtimiseks kohast asjatundjat isikult. Praegu on raudteewalitsuse arwepidamise juhtijaks wilunud isik palgatud. Sellest selgub, et raudteeülem Reinok'il wististi arwepidamises arusaamine täitsa puudub, sest muidu ei oleks niisugune korralagedus ette tulnud. Ka paistab naljakana ütetus, et arwepidamises asjatundjat ei leitud. Kas siis tõesti kolme aasta jooksul Eestis ühtki asjatundjat ei olnud ja kust maailma jaost siis praegune üles leiti?

Loodame, et uus teedeminister asja tõsiselt wõtab ja eeskujuliku korra maksuma paneb.

J. J.

## MÕNED MÄRKUSED MEIE RAUDTEE-WALITSUSEST.

Kuidas hoolitseb raudteeülem alamate teenijate eest, näitab ehk järgmine asjalugu. Nagu teada, saawad rongi teenijad umbes 3½—4 tuhande marga ümber kuu palka. Selle palga eest peawad nad kahes peres

elama, — kodus perekond, ise teel. See palk jatkub waewalt toidu peale, kuna riiete peale ei jatku sugugi. Juba minewal aastal ilmusid ajalehtedes teated, et rongi- ja jaamateenijatele, kellel kõige rohkem wäljamaalaste silma all liikuda tuleb, riigi poolt riided antakse. Nüüd on juba aasta mööda, kuid rohkem pole kätte saadud, kui üks suwe müts. Paljudel teenijatel on ka oma riiete tagawara otsas ja sagedasti näed reisijaterongis konduktori ehk jaama korrapidajat, Wene sandi wälimusega — ülikond on mitmewärwili lappisid täis ja jalanõud wiletsad. Nähtawasti ei õnnesta ka tänawu aastal lubatud riideid kätte saada.

Samasugune wiletsus tundub teenijate hulgas ka igasuguste kirjalikkude juhtnõõride puudusel. Läti raudteedel on juba ammuigi igasugused juhtnõõrid ja määrused teenijatele wälja antud, kuna meil on seda jõutud ainult signaalide määrustega, kuna põhiseadus, kui tehniline, nii ka kaubandusline, puuduwad; niisama on ka üksikud juhtnõõrid iga teenijate liigile seni wälja töötamata.

1920. a. detsembri kuul seisis „Päewalehes“ teade, et rongijuhtide määrused on wäljatöötatud ja 1921. a. suwel — seesama teade tehnilise põhiseaduse kohta. Nagu kuulda, on nimetud määrused küll wälja töötatud, kuid nüüd filtreeriwat neid juba teine aasta mingisugune komisjoni. Oleks äärmiselt soowitaw, et sarnased wäärnähitudused rutemalt kaoks.

—o—

## KUIDAS MEIL MAAREFORMI TEOSTAKSE.

Lisaks endistele:

**Walitsejate tagandamine Kilti mõisas.**

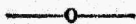
42 talukohast tuli jagamisele ainult 10. Kohalik E. demob. sõduriteeliidu W.-Maarja osakond walis peakoosolekul komisjoni, kes kohapeal wäärnähfusi uuris ja teateid kogus. Komisjoni leidis, et wäärnähitudused on wõimaldatud mõisawalitseja W. Petersoni ja 11. ringkonna walitseja B. Nikolai kaasteadmisel. Mõnes asjas ka raamatupidaja A. Michelson. Mõisawalitseja peab omal teenija, kes mõisast palka saab ja tööraamatusse karjatöölisena sisse kantud. Mõisawalitseja annab ringkonnawalitsejale 2 hobust tarwitada, mida aga tööraamatusse ei märgita. 11. ringkonnawalitseja saab mõisast ilma kaaluta oma loomade toidu,

kuna suwel loomad mõisa karjas käisid. 11. ringkonnawalitseja peab omal kutsari, kes küll mõisatöölise nimekirjas, tegelikult aga ringkonnawalitseja teenistuses. Läänud sügisel peksti ja kuiwatati kiirel korral 140 puuda kaeru, mis sama kiirelt jaama toimefati. Kuhu need kaerad saadeti, ei ole raamatusse märgitud jne.

Mõisawalitsus korraldas läänud sügisel, kui ilusad rehepeksu ilmad olid, Kiltsi lossis mingisuguse tuletõrje-kolonne nime all pidu. Raisati selle ettevalmistamise juures mõisatöölise päewi. Niisuguseid pidusid peeti kaks. Selle tagajärg, et ligi 50 tulpa otre wäljal, lume all, millest osa koguni loos. Pidusissetulekutest ei ole aga kellegile aru antud.

Mõisa auruweski on ringkonnawalitseja õemehele wälja renditud, ilma et seda enam-pakkumisel oleks tehtud. Mõisatöölise J. Treifeldt on seal mõldriks ja sepp K. masinistiks, kuna nad mõisast palka saawad.

(„W. M.“ nr. 105, s. a.)



## POLITSEINIK AUGUST UIBOPUU „KARJAAR“.

Räägitakse ja kirjutakse palju Wabariigis walitewast „onupoja-“ ja „tagaukse poliitikast“. „Kus suitsu, seal ka tuld“, ütleb wanasõna, nii ka siin. Näitusi wõiks wist tuua lõpmatuseni, kuni sarnane olukord weel eluõigusline lastakse olla. Hiljuti torkas silmi ajalehtede weergudelt hra August Uibopuu nimi, mil puhul tema tegude kirjelduseks paar rida pühendame. Mees on seda ikkagi tõesti ära teeninud.

Rewolutsiooni aastal, 1917, tundis see isand end ilmawaate pooldest wäga pahempoolsena. Tallinnas enamlaste wõimule peasemisega ei puudunud ka hra A. Uibopuu mitte ninameeste hulgas. Kui mitmed tuntud Eesti seltskonnategelased areteeriti, siis oli hra Uibopuu see, kes mingisuguse „tribunaali“ liikmena neid wormilikult ülekuulas, korraldusi tegi jne.

Saksa okkupatsiooni wõimu langemise ja Eesti Ajutise Walitsuse wõimulepeasemisega pisteti hra U. pogrissi pattusi kahjatesema ja teenitust karistust ootama. Mingisugused salawõimud peastsid mehe aga warsti õigusemõistjate küüsisist ja mõni aeg hiljem leiame teda juba politsei teenistuses, nimelt Tallinna linnapolitsei sadama jaoskonna ülemaks. Nüüd olid mehel alles pidupäewad. Wiiks liiga pikale ajakirja weergudel kõike jutustama hakata. Märgime

ainult ära, et ta salakauba sissetoomise katse pealt tabati. Mis tegi aga see nupumees — ta laskis lihtsalt, oma ametiwõimu tarwitades, salakauba kinnipüüdja piirikontrollööri omale alluwatel kordnikkudel ametikohuste täitmise juurest kinni wõtta ja oma jaoskonda wiia. Ennekuulmata sündmusele anti muidugi teiselt poolt seaduslik käik. Ilmusid tol ajal ka ajakirjanduses U. endist tegewust paljastawad kirjeldused, kuid kõige kiuste püsis mees kaua weel omal ametikohal. Räägiti kõrgetest kaitsjatest. Wiimaks siiski tuli pill pika ilu järele. Sai kohast lahti. Teati peale selle jutustada weel kogunenud ohtrast süüdistusmaterjalist. Wenis aeg. Siis korraga saime üllatunud teated, et sama herra U. kohtu süüpingi asemel on määratud politsei peawalitsuse ülema poolt wabapalgaliseks piiripolitseinikuks kuhugile Irboska ümbruskonda. Suurte lootustega sõideti koha peale. Nähtawasti olid aga endised kogemused liig julgustawalt mõjunud, hakati üliagarasti peale (muidugi mõista mitte ametikohuste täitmisel!) igasuguste suhetega ja seal sähwatas nagu wälk selgest taewast politsei kõrgema ülema päewakäsk — „wabapalgaline piiripolitseinik August Uibopuu tagandatakse ametist mittekorralliku ülespidamise pärast (umbes nii oli see motiweeritud). Juba seal siis ikka õige kaaluwad põhjused pidid ofema.

Hõõrusime mitmel korral omi silmi, ei julgenud uskuda ja küsisime: „Kas tõesti seekord siiski nii ruttu?“

Nüüd on see „kangelane“ mõneks ajaks „atstahwkas“, — aga kauaks? Oleme kindlad, et ta warem ehk hiljem jälle kusagil silmapaistwal kohal kõikide üllatuseks waatepiirile kerkiib.

Ja kõik see sünnib ajal, kus demobiliseeritud sõjakangelased tagajärjetalt omale kohtasi katsuwad nõutada!

Küsime, kes on see saladusline mõjumees, onu, kelle eestkostmisele hra U. tänu wõlgnab oma alatisele terwe nahaga peasemisele ja ametikohtadele upitamisele? Ei oleks ühtlasi ka huwituseks teada saada, missugustel motiwidel sai hra U. wiimast korda määratud piiripolitseinikuks ja kas politsei kõrgemal ülemusel oli ligemalt teada tema tegewus sadama jaoskonna ülemana?

Uudishimuline.



## SÕJAASJANDUSLINE AJAKIRI „SÕDUR“.

Meie noor sõjawägi wajab kahtlemata oma eriajakir. rõhkem, kui ükski teine ametkond. Sellena ilmub kaunis suurel riiklisel rahalisel toetusel kaks korda kuu „Sõdur“

ühies igakuuliste „Sõduri Lisa'dega“. Wäljaandjaks on praegu Kindralstaabi walitsus, wastutawaks toimetajaks polkownik Reek.

Peab otsekoheaselt tunnistama, et ajakiri praegusel kujul küll oma ülesande kõrgusel ei seisa ja ta selle tõttu isegi sõjawäelaste keskel õieti wäga wähe loetaw. Põhjuseid selleks on mitu. Kõige esimesel joonel jätab juba sisu palju soovida. Omal ajal, 1919.—1920. aastatel, leidsid sõjawäelaste päewamured ajakirja weergudel ruumi, käsitati mitmesuguseid küsimusi sõjawäe organiseerimise alalt, arwustati wäärnähtusi jne. Ühe sõnaga — sisu oli, üksikute puudus peale waatamata, mitmekesine ja elunõuetele enam-wähem wastaw ning leht leidis selle tõttu ka poolehoidu. Siis tuli muutus toimetuses ja lehes peases walitsemata teist-sugune waim. Arwustawat sõna seal nüüd enam ei kuulu. Nähtawasti on waimlised juhid arwamisel, et sõjawäe korralduste juures millalgi kaht arwamist ei wõi olla ja kõik ülemuse „ettekirjutuste“ rada peab käima. Unustatakse täitsa ära, et eksimised ainult seal mitte wõimalikud ei ole, kus mitte midagi ei tehta. Meie sõjawäe korralduses walitseb aga just loomingu ajajärk, kus lahkarwamiste tekkimine nii mõneski küsimuses wõimaldatud, mis loomulikult wastu-oegeldust peaks leidma ka eriajakirjas.

Kuid, nagu juba öeldud, seda ei sünni, waid selle asemel pakutakse igasugust kuuwa materjaali, mis lugemise isu ära riisub. Hoolitsetakse wahel kurioosumitegi eest. Näituseks tekitas sõjawäelaste ringides lõbusat meeleolu 6. numbris ilmunud nalja hinnamõistetuse. Artikli „Sõjawäe süsteemi küsimus“ autoriteks pidid olema: „kokkuseadnud kindralstaabi kindr.-m. Lebedew ja täiendatud kindralstaabi polkownik Reek“. Murtakse wastust leidmata pead, kuidas wõib üks küsitaw „kindralstaabi polkownik“ (!) „täiendada“ endist Wene sõjawäe akadeemia lektori, kindral-majori. Mis ütleks polk. Reek, kui mõni kindralstaabi kursuste kuulaja heaks arwaks tema enese teadmisi „täiendada“ hakata? Samas numbris leidub polk. Reeki sülest weel teinegi naljatilk. Artiklis „mõni sõna sõjawäelisest spordist“ eesotsas wõime õige algupärasest keeles mottona lugeda „pühendan 1. ratsapolgu minu südamele kallile 2. eskadronile. Reek“. Aga polk. Reek on lehes domineeriw isik (abiliste kaasabil), on a ja o — ta wõib sellepärast omale lubada nii mõndagi lukest. Mullu näituseks, awaldati praegustes oludes wäga ja wäga küsitawa wäärutusega päratupikk kirjalpala „Lahingu juhatus. Käsiraamat riwichwitseridele“. Ei oleks huwitusest teada saada, kuidawiisi kirjasta-

tult hiljem töö eraraamatuna ilmus ja wastawate kõrgemate wõimude poolt sunduslikuks käsiraamatuks tehti, mille tõttu lühikesest aja kestwusel trükk läbimüüdnud sai. Majanduslisest seisukohast waadates igitahes õige suurepäraline operatsioon. Wähe leidus aga wist neid, kes seda mitmesuguste käsiraamatute järele kokku kombineeritud töid tõsiselt wõtsid ja läbi lugema hakkasid. Kõige esimesel joonel kohutas selle juurest eemale juba keel. „Sõduri“ keele kohta peab üleüldse tähendama, et ta ülmodern olla tahtes uuendustes liiga kaugele kipub minema. Sõjawäelaste keel olgu täpipealne ja kõigiti arusaadaw, keeleuundamine jäägu juba keeleteadlaste hooleks.

Tuleb tõsiselt soovida, et wärsked kewadised tuuled peatselt ajakirja juurest kopitanud waimu iga ilmakaare poole minema kihutaks ja „Sõdur“ lähemas tulewikus ohwitseride kui ka sõdurite keskel otsitawaks lugemisaineks saaks, mitte aga lugemislaudadele kolletama ja kapinurkadesse tolmuma ei jää.

„Sõdur“ on riikline ettewõte ja juba see asjaolu peaks kohustama. K. P.

### AJALOOLINE TÖDE LÄTLASTEST.

Kui rohkem kui 800 aasta eest Saksa raudrüütlid Baltimere rannakul maale tulid, siis olid lätlased need, kes wastupanemata alla andsid ja aitasid sakslastel eestlaste 16 aastat kestwat wastupanekut murda ja neid orjastada.

Ilmasõja ajal olid lätlased suured Wene isamaalased. Asutati nõndanimetud Läti polgud, mis sõjategewuses kuulsuse omandasid.

Tuli riigipööre ja wõimu juure peasesid enamlased (kommunistid), üle õõ sündis ka meelemuutus Läti polkudes ja seltskonnas. Neis polkudes leidis enamlus omale kõige agaramaid toetajaid ja lätlaste ridadest tõusis terve rida kõige werejanulisemaid kommuna tegelasi (Peters, Lahzis j. t.) Kui uskuda andmeid, siis olla praegu Wenemaal walitsuse tüüri juures isegi rohkem lätlast kui wenelasi. Juudid muidugi on arwuliselt kõikidest ülekaalus.

Saksa okkupatsioon tõi neile kodumaal jälle orientasiooni muutmise kaasa — Wene maal wiibijad polgud jäid endiselt „rewolutsiooni süwendama“ — lasti endid kanda saksaõbralisest woolust. Kuna näituseks, Eestis mitte ainsamat sakslasi toetajat poliitilist erakonda ei leidunud, oli lugu Lätis sellepärast sootu teisiti. Needra, Wein-

bergi ja Krastkalni puruwaenuline erakond rakendas end awalikult Saksa wankri ette. Tagajärjed olid muidugi ka käega katsutawad. Lihtsatel Eesti wallawanematel jatkus Riias ja Tallinnas julgust rasketes oludes wõimumeestele tõtt näkku ütelda ja ühe-meelselt Balti hertsogi riigi loomise kawa põlastusega tagasi lükata, lätlased selle wastu olid aga Miitawis ja Riias nõus oma maad Balti hertsogi riigile ohwriks tooma. Maa pärisrahwastelt riigi loomiseks, sanktsiooni wäljapigistades toimetasid sakslased koguni Läti tegelase Weinbergi algatuse ja meetodi järele.

Langes okkupatsiooni wõim. Eestlased hakkasid wisalt oma riiklist iseseiswust korraldama, kus juures neil kohe tuli üliinimliste pingutustega algada wõitlust pealetungiwate kommunistidega. Lätlased aga arwasid paremaks päriwett ujudes oma kodu kommunismi teostama hakata ja tegid katset seda paradiislikku korda ka naabrite pealegi laiendamiseks. Ei ole ju kellegi saladus, et Lõuna wäerinnal, algades Äksi lahingust meie wihasemateks ja, peab tunnistama, kardetawamateks waenlasteks kogu aeg Läti punased põlgud olid.

Alles meie wisadus ja sõjalised kordaminekud tõid pärastpoole ka lätlaste ridadesse isahilju kainenemist. Meie poolt wabastatud Läti maaala meestest said siis meie kulul organiseeritud ka esimesed Läti wäeosad. Meie wäed wabastasid Lätimaa, lõid puruks landeswehri, halwasid Bermonditi pealetungimise hoo, kaitsesid kaua aega Lätimaa piirisid ning wõimaldasid nende walitsusel laewalt jalga maa peale toetada.

Juba needki faktid kõnelewad liiga selget keelt ja pärastised wahekorrad oleksid pidanud selged olema. Kuid lätlastega pole lood nii lihtsad ühtigi.

Algas sellega, et tänu asemel Läti polkude wormeerimise kulusi ei tunnistata ega meie wäljamaksta ei taheta. Siis saadi hakkama sellega, et piirijamisel hulk põlist eestlaste maaala omale ahnitseti. Ja nüüd wõis telegrahw juba ühest uuest nende „sammust“ teadet tuua. Läti alla sattunud Homuli wallast kihutakse 70 Eesti rentnikku (300 inimest) oma kohtadelt minema, nende hulgas 40 sõdurit, kes Lätimaa wabastamisest tegelikult osa on wõtnud. Asemele ehk tulewad koguni need, kellede käest meie sõduritel Läti praegusele walitsusele maad wabastada on tulnud. Igatahes ennekuulmata lugu, mille lahenduseks meie walitsus kõige kiiremas korras energilisi sammusi astuma peaks. Jääb aga Läti walitsus oma endise otsuse juure, siis ei ole

igatahes ka meil mingit põhjust Eesti wabariigi territooriumil elawaid lätlasi rohkem eesõigustatud seisukorda panna.

Lätlaste püüded ei piirdu mitte ainult aineliste küsimustega. Stiies kaswab söögiisu ja nüüd käiwad nende ihad juba Eesti sõjaloorberite järele. Nende seletuse järel olla ainult nemad need tõsised Landeswehri wõitjad, kuna eestlasi wääriliseks ei arwata nimetamise allagi wõtta. Ja sarnast absurdumi sõandakse juba terwele ilmale pasundama minna. Siin on tegemist igatahes äärmise korrektsuse tunde puudumisega, millest enam kuidagi waikides mööda minna ei saa ja mida kinninaelutada tuleb, liiatigi, kui see nähtus juba laialdasemat tähelpanu ja nurinat tekitama hakkab. Nii on see küsimus isegi demobil. sõjaw. liidu kongressil arutuse all olnud ja otsustud tõe jäluleseadmiseks wastawaid samme astuda.

Eestlase iseloom on ju üldiselt wäga passiivne ja tagasihoidlik, iseäranis kui see eneste tutwustamisesse ja maksmapanemisesse puutub. Nii waikime meie ka rahulikult kangelaseliku wabadussõja ja omad teened terwe Euroopa ja inimkonna ees lihtsalt surnuks. Selle tutwustamiseks pole lihtsalt absoluutselt mitte midagi ära tehtud. Wabadussõja ajalugu laseb end wist ka weel kaua oodata. Sarnast olukorda kasutawad lätlased, kes ei wäsi igal wõimalikul ja wõimatul juhtumisel oma wägitegudest ja teenustest kõnelemast. Wõime aimata, mis nad siis weel oleks oskanud kokku sepitseda, kui opereerida wõiksid sarnase hiilgawa materjaaliga, nagu see eestlastel tõelikult olemas on. Lätlaste teguwiis ei ole kaugeltki mitte ilus ja ei peaks jälretegijaid leidma, kuid teisest küljest on andeksandmata ka eneste surnuks waikimine ja oma arwel wõõrastele mitteteenitud kuulsuse lubamine. Sellepärast kui piinlik ka on naabritele nende õige koha kättejuhatamine, oleme lõppude lõpuks siiski ikka kohustud seda ajaloo tõe jäluleseadmiseks tegema. Igal ajal peawad siiski omad teatud piirid olema. Tähendasime juba, et Eesti — landeswehri waheline sõda lätlaste poolt suureks Läti sõjawäe wõidukäiguks ümber on tembeldatud, millega wäljamaal meeleolu loomiseks propagandat tehtakse. Hiljuti alles juubeldati wäljamaa ajalehtis „Läti wägede otsustawat wõitu Wõnnu all“.

Mis räägib aga tõelik ajalugu sellest luuletud „wõidust“? Igatahes mitte midagi head lätlastest, nii et igatahes rohkem mõistlikum oleks olnud sellest targu suud pidada.

Meie ülemjuhatause käsutuses seisis tol ajal üldse kaks meie wormeeritud Läti polku, mis kogu Läti sõjawäge kujutas. Tõsi, neil olid Riias veel nõndanimetud Ballodi wäed, mis aga sõjategewusest sakslaste wastu osa ei wõtnud ja oldi sunnitud nende peale väga kahtlase pilguga waatama. Wäga tabawalt iseloomustab polk. Poopuu oma teoses „Sõda Landeswehri“ Ballodi tegewuse ilmet. Seal loeme muu seas: „Juba Riia langemise järel saime teada, et Landeswehri ka lätlasi teenib. Need lätlased koondati ühte gruppi ja taheti saata meie wastu polkownik Ballodi (pärastine Läti ülemjuhataja) juhatusel. Polk. Ballodi wäeosal oli ülesandeks tehtud liikuda Ramotskist Ostrowi poole. Osa sellest wäeosast tuli juba enne kokkupuutumist Landeswehri-ga meie poole üle ja ühines 2 Läti Wõnnu polguga. Suurema osa püüetest ja soowidest oli aga raske aru saada, sest polk. Ballod otsekohe midagi selgelt ei ütelnud. Waenulist tegewust polk. Ballod meie wastu küll ei awaldanud, aga arwata oli, et ta äraootawal seisukohal on. Polk. Ballod näis kahtlewat meie jõu üle ja jättis omale nähtawasti wabaduse ühte kui ka teist teed walida. Ei pandud siis ka tema peale lootusi meie poolt.“

Tähtis aga Läti Wõnnu polk tema peale pandud kohustusi ja lootusi? Kahjuks ka — ei! Ka nende tegewuse kohta peab polk. Poopuu samas teoses kirjutama! „Wõnnu polgu osad jooksid laiali; osa roodudest jooksid Landeswehri poole üle, Landeswehri-le teed lahti tehes Wolmari peale ja meie soomusrongisid Landeswehri seljataha jättes... Waenlase kolonnid, kellele teine Wõnnu polk tee lahti jättis, jõudsid Starte ja Behrse juure wälja ja liikusid sealt kolmes kolonnis... Landeswehri peajõud, kes Läti polgu laiali löid, liikusid hommiku pool raudteed maanteed mööda edasi põhja poole. Eelmise päewa jooksul olid nad juba kaugele meie seljataha jõudnud ja oli karta iga silmapilk Wolmari langemist.“ Kuna lätlased warakult „jalga lasid“ ja sakslastele meie seljataha tungimiseks waeliini awasid, jäi kaugelt wäiksearwulisem soomusrongide dessant ülihädaohtlikus seisukorras positsioonile peatama ja wiimasel kriitilisel minutil appi jõudnud Kuperjawnowi partisaanide polk aitas seisukorra peasta: Soomusrongid, partisaanid ja kalew-lased löid ja wõitsid kõige werisema ja kuulsama Loode lahingu Landeswehri sõjas, mis otsustas Wõnnu meie kätte langemise. 23. juunil tormasid soomusrongid, partisaanid ja kalew-lased Wõnnu sisse. Lätlastest aga räägib ülemjuhataja telegramm: „Nõu-

an, et Läti brigaadi ülem tingimata oma teise polgu jälle lahinguwalmis paneks ja wõitlusesse saadaks“. Wahwaid lätlasi wõisime aga tol ajal seljataha redus leida — Wolmar ja Loodest Wolmari poole wiiv maantee oli täis nende põgenejaid salku. Soomusrongi meeste ja partisaanide energilised katsed oma „liitlaste“ paanikalise ärajooksmise seismapanemiseks ja liinile tagasiminekuks jäid tagajärjetaks, kabuhirm Landeswehri ees oli selleks liig suur.

Nii räägib objektiivne ajalugu sellest „otsustawast Wõnnu lahingust“, mida nüüd lätlased tagantjärele küll üliwahwad on kui oma rahwuslist püha pühitsema.

Kas siiski ei oleks kohasem sel päewal waikes leinas nende Eesti poegade peale mõelda, kes oma elu Lätimaa wabaduse eest on jättnud ja wähekenegi meeletuleta Eesti teenuseid Läti riigi rajamisel. Olgem otsekohe sed ja awalikud — ilma Eesti abita ei oleks wõinud lätlased omast riiklisest iseseiswusest kurja undki näha ja on nad selle juures küll üsna wähe sõjaliselt omi sõrmi liigutanud. Edaspidise sõjakäigu, Wõnnust algades, raskuspunkt langes ka ainult Eesti õlgadele. Ja kui lätlased oleksidki oma kohut täitnud kõigiti korralikult, siis ei olnud nende kogusumma sõjalises mõttes mõne operatsiooni läbiwiimiseks ikkagi mitte nimetamisewäärski.

Mis puutub aga Ballodisse ja tema wägedesse, siis istus ta ikka alles kahllewal seisukohal Riias ka siis weel, kui meie wäed pika wõitluse järele Riia alla, Jägeli positsioonidele wälja tungisid.

Siis edasi — Bermonditi awantüür. Lätlased olid selle likwideerimiseks igasugused lootused kaotanud ja Riias täies hoos wäljapõgenemisel. Kiires korras appirutanud kaks Eesti soomusrongi leidsid nende staabidki juba Rodenpoisis olemas. Soomusrongi meeskond wõttis Riia sildade ja jõest ületuleku kaitse oma alla ja oma mõjuwa abiga peastis seisukorra.

Kuid mitte ainult Landeswehri, Bermonditi ja maa kommunistest puhastamise asjus poleks lätlastel põhjust meid tänulikult meele tuletada. Kulus õige kaua aega ära kuni lätlased endid sedawõrd organiseerida suutsid, et omal jõul oma piiride kaitsmise peale wõisid mõtlema hakata. Senikaua lasus ka see kohustus meie rahwawe õlgadel ja see oli igatahes palju raskem kui omal kodumaal baasistest kaugeleoleku ja kohaliku rahwa wastutulematuse tõttu. Nimelt oli lätlaste hulgas väga palju punaste poolehoidjaid, kes igatwiisi meie wägedele kahju püüdsid teha. Kõik meie wäeosad kaotasid mehi, nii ütelda, äraandlikult

wlisil nurga tagant täpetutena. Üksi ehk wäiksemates salkades oli kardetaw liikuda. Kõik see mõjus meie wägede meeoleu peale rusuwalt ja keegi ei mõtle wist healmeel Lätimaal wiibitud päewade peale, iseäranis kui weel pärastised kurwad sündmused meele tärkawad. Ja see sünnib ikka.

Eestlased ei ole millalgi unustanud Soome abi tänuga meeletuletamast, mis wõrrel-des meie abiga Lätile wäike on. Meile tulid appi ju ainult wabatahtlised ja meie omal kulul. Meie ei prätendeeri mitte lätlaste tänu peale, see jäägu juba igauhe wiisakuse ja hea ning sõbraliku wahekorra tundemärgiks, kuid ajalooliste wassingute wastu peab lõpuks ometi kord kategooriliselt välja astutama. Senine passiwsus wiib meid ainult rappa ja toob kahju. On igatahes õige halb, tundemärk, et sõjamehed ka siin esimestena sõna peawad wõtma. Küsime, mis on sellel alal korda saatnud sõja- ja wälisministeeriumid? Wõi ehk ei loe need asutused endid kohustatuks sarnastes küsimustes sõna wõtma ja on neile ükstapuhas, mis räägitakse wäljaspool Eesti wabaduswõitlusest, sõjawäest jne. Sarnase waatepunktiga ei lepiks meie igatahes mitte milgil tingimisel. „Põhjaläinud armee“ ja lätlaste tõsiste nägude eest tuleb maske ära tõmmata ja teenitud loorberid nendele anda, kes seda auga ärateeninud on. Selleks kohustab meid langenud kangelaste weri ja aukohustus elawate sõjakangelaste wastu.

Ars.

—o—

## KIRJAD TOIMETUSELE.

### I.

„Päewalehes“ (26. apr. s. a. nr. 94) seletab tolliwalitsuse ülem, mispärast ei wõiwat tolliasjandust wäheha tähtsusega sadamates sadamate kaptenitele üle anda, kes juba kohtade peal olemas ja missuguses kirjas iseäranis Haapsalu ja Kuresaart alla kriipsutakse. Tolliwalitsuse ülem toonitab, et käesolewal suwel saada Kuresaares palju wäljamaa laewu käima ja iseäranis Soome-Tallinna-Kuresaare ja Riia wahel saada Soome seltsi poolt mingisugune liin sisse seatud, mispärast ka iseseiswat tolliasutust waja. Peab tähendama, et see seletus täiesti põhjendamata on, sest sarnast ettewõtet wõiksid ainult niisugused isikud soowida, kellel merekaubandusest aimugi ei ole. — meie enda laewad seisawad Tallinna sadamas, ei ole kohta, kus neid käesolewal ajajärgul tarwitada ja nüüd antakse luba wõõra

riigi ettewõtjale Eesti riigi sadamate wahel sõiduliini sisse seada ja meie margakesi wõõra riiki saata.

Haapsalu tolliwalitsuse uuesti awamise põhjus olla see, et üleliigsed kulud ametnikkude komandeerimisel ära hoida ja teiseks ei olla piiriwalwe enam nõus tolliwalwet oma peale wõtma. Peab tähendama, et 1921. a. jooksul oli tolliametnik 2 korda Haapsalu komandeeritud Soomest sisse toodud silkusi tollima ja kummagi korra wiibis 1 (ühe) päewa Haapsalus. Arwan, et igal arusaajal kodanikul selge on, kumb on riigile kasulik, kas 2 (kaks) korda ühe ametniku Haapsalu komandeerimine, wõi terve aasta tolliasutuse ülewalpidamine, mille koosseis 1 tolliülem, 1 asjaajaja ja kolm walwuri. Et piiriwalwe enam tollikohustusi täita ei taha, on täiesti arusaadaw, sest piiriwalwes teeniwad ajateenijad-sõjawäelased ja neil kulub aeg õppuseks. Selleks on kõige kohasem kohaline sadama kapten, kellel juba terve töötamise apparaat loodud ja millele üks ametnik juure lisada tuleks, kuna sadama silla wahid, kes nii kui nii sadamas wahil seisawad, ka tolliwalwuri kohustusi täidaks.

Samuti ekslik on tolliülema seletus, et Haapsalu iseseisew tolliwalitsus sealse äri-meeste soowil sisse tahetakse seada. Tolliwalitsuse ülem pakub küll enda „õnnistust“ igale ühele, kuid selle „õnnistuse“ wastuwõtjaid naljalt ei leidu, mida tõendab omalt poolt järgmine lugu:

3. aprillil s. a. pööras tolliwalitsuse ülem Haapsalu linnawalitsuse poole küsimusega (whk. nr. 5461), kas Haapsalu mitte iseseiswat tolliwalitsust ei waja, mille peale Haapsalu linnawal. wastas (whk. nr. 714), et Haapsalu iseseiswat tolliwalitsust mitte ei waja ja et tolliwalitsuse kohused wõiksid kohalise sadamakapteni peale pandud saada.

Tolliwalitsuse ülema arwamise järgi ei saa sadamakaptenid tollimisega hakkama, sest tolli asi olla hirmus keeruline ja waja 3—4 aastat ennem õppida, kui sellest aru saada. Millega on aga see seletataw, et Haapsalus 1919. ja 1920. a. tolliwalitsuse ülemaks isik oli, kellel ennem tolliwalitsuse tegewusest aimugi ei olnud, sest selle isiku eriala oli puusepp — ta töötas Soomes kroonu portus kuni Wene wõimude lahkumiseni ja ainult Eesti walitsuse ajal sai ta Haapsalu tolliülema asjaajajaks määratud ja wiimaks tolliülemaks.

Tolliwaliits. ülem aga seletab, et sadama kaptenid sellega hakkama ei saawat. On ju teada, et sadama kaptenid endisel rahu ajal kõik wäljamaa wahet sõitsid, sest muidu ei wõi kapteni kutset omandada. Nii siis on

neil tihtipeale ka wäljamaa tolliametnikkudega tegemist ja kokkupuutumist olnud, nõndasama ka kodumaa tolliametnikkudega, mis oletada laseb, et sadama kaptenitele tolliasjandusest ikkagi wist rohkem arusaamist on kui ühel puusepal, kellel tolliga mingisugust tegemist enne ei olnud.

Edasi seletab tolliwalitsuse ülem, et 1919. a. olla Kuresaare sadama kapten tolliwalitsuse kohustest ennast sellepärast lahti ütelnud et ta sellega hakkama ei saanud. Nii kui meil teada, ei ütelnud sadama kapten tollikohustest sellepärast lahti, et hakkama ei saanud, waid selleaegse töörohkuise ja wähe ametnikkude arwu pärast, sest sel ajal täitis sadama kapten ka rannawalwe ja riigiwaranduste ülewõtmise osakonna kohuseid Saaremaakonnas. Igal kodanikul on teada, et peale okkkupatsiooni wõimude lahkumist riigi warandus oli mitmele poole laiali pilatud, missuguse ülesotsimine ja arwestamine suuremat tööjõudu tarwitas.

Töörohkuise tõttu palunud sadama kapten üht ametnikku juure, kuid seda temale ei lubatud ja selle asemele seati iseseisew tolliwalitsus Kuresaare sisse, mille koosseis järgmiselt kindlaks määrati: 1 tolliülem, 1 asjaajaja ja 2 walwuri; — wist oli selleaegne tolliwalitsuse ülem selles arwamises, et iseseisew tolliwalitsus riigile odawam tuleb, kui sadama kaptenile 1 ametnik juure lisada. Käesolewal ajal saaks sadama kapten ühe ametniku juuremääramisega tolli asjaga wäga hästi hakkama, sest sillawahid läidaks walwuri kohusi, sellega wähendaks riik jälle tuntawa summa wõrra oma kulu, mis otstarbekohasemalt ärakasutada wõiks.

Tollivalitsuse ülema seletus, et ülemalnimetud sadamates tolliasjandus palju tähtsam olla, kui sadama kaptenid, ei ole sugugi õige.

Sadama kaptenid omandasid meie riigi loomisel ja töötamisel tähtsa koha. Iga arusaaja riigi kodanik teab, kui suur tähtsus kaubalaewastikul on, missugust tähtsust just Eesti kohta allakriipsutada tuleb, sest meie sadamad ja kaubalaewastik on Eesti riigi süda ja kui meie neid ajakohaselt korda ei sea ja küllalt nende eest ei hoolitse, siis ei suuda ka meie teiste riikidega wõistelda. Sadama kaptenite poole pöörawad harilikult laewa ehitajad ja omanikud mitmesuguste nõu küsimustega ja sadama kaptenid on need, kes arusaajaid kodanikke laewade ehitustööle wirgutawad ja igatpidi nende palweid toetawad; niisama ka ehitajate ja laewa omanikkude eest wälja astudes, kui neid ebamääraste takistuste ja maksudega koormatakse.

Kui sadama Kapteni kohustused tolli kätte üle läheks, mida nähtawasti tolliwalitsuse ülem tahab, siis ei pruugi kahelda, et meie mereasjandus elusalt maha maetakse ja meremehed täiesti waesteks lasteks jäetakse, sest ei ole enam kelle poole pöörduda.

Tollülem, kellel meri wõõras ja meremehe kogemused puuduwad, on ka samuti meremeestele wõõras, kelle hädadest tema aru ei saa.

Kui tolliwalitsuse ülema kawatus täide läheks, wõime kindlasti oletada, et mitte üks Tallinna sadamas laewa kaptenid oma kaduma läinud passisi tolliwalitsuses taga ei otsiks, waid seda wõib igas sadamas oodata, mille läbi Eesti riik oma kuulsust aina suurendab ja mille eest ka Tallinna tolliwalitsus on hoolt kannud, mida Norra a./l. „Skuldo“ lugu näitab.

Meie tolliwalitsuse ülemal näikse seesugune poliitika olewat, et aga hästi palju tegewust enese kätte tõmmata ja weel niisugust tegewust, millest tolliametnikkudel aimugi ei ole. Meie kaubalaewastiku tähtsust silmas pidades ei wõi mitte soowitada, et tegewus, mis mereasjandusse puutub, tollile üleantakse, waid määraku walitsus wähe tähtsusega sadamatesse sadamate kaptenite juure üks ametnik, kus seda tarwis on ja see oleks kõik.

Rügi kasudekaitsja.

## II.

Käisin mõne aja eest Tapal, kus nägin, kuidas 3 töölist häid, kuiwi palke küttepuudeks saagisid. Huwitud olles, pöörasin lähedalseiswa isiku poole küsimusega, et mis see nali peaks tähendama ja kes see nii hoolas peremees on, kes häid kuiwi palke, mis maja ehitamiseks nii kui loodud, nüüd küttepuudeks laseb ära saagida. Wastati, et need palgid, arwu poolest 5000 (wiis tuhat), on raudteewalitsuse omandus. Sealjuures näitas ta raudtee ääres seiswa kahekordse puumaja peale, kus 8 suurt tuba, juurelisades, et selle maja omanik hra Raik on pakkunud nende palkide eest oma maja, kuid raudteewalitsus ei olnud sellega nõus. Teadis weel ütelda, et mingisugune komisjon olla need palgid ja liiprid kõlbmatuks tunnistanud ja ainult põletispuude wääri- liseks hinnanud. Imelik, miks siis selle „alawäärtulise“ kraami eest terve maja wahetuseks pakuti.

See kõik näitab, kui hooletult meil riigiwarandusega ümber käiakse.

## III.

Riigikontrolli kantselei juhataja oma kirjaga (5. mail s. a. nr. 1342/3609) teatab, et riigikontrolli maja remonditööd on väljajaatud wõistluspakkumisel, mille tõendusks lisab tööde väljapakkumise akti, mida siin ka awaldame:

## A k t.

29. detsembril 1921. a. meie allakirjutajad, komisjoni esimees — Sõjawäe osakonna wanem kontrollöör (allkiri), liikmed — Teedeosakonna kontrollöör (allkiri) ja Tsiwiiilosakonna kontrollööri abi (allkiri) tegime käesolewa akti järgmises:

Riigikontrolli majas, S. Roosikrantsi tän. nr. 10, osa keldri arhiwiks ümberehituse, tulemüüri tegemise ja sisemise ning wäliste parandustööde väljapakkumine oli ajalehtedes „W. Maa“s 23. ja 24. detsembril s. a. ja „Päewalehes“ 24. detsembril wäljakuulutatud.

Pakkujaid ilmus 5 isikut, kes igauks algkautsjoni 25.000.— marka pakkumiste kindlustuseks komisjonile sisse maksid. Pakkujatest kõige odawama hinnaga — 450.000 mk. oli Aleksander Martin nõus oma peale töid wõtma.

Lisa: Pakkumise leht. Alus: Riigikontrollööri pwks. 29. dets. s. a. nr. 54 § 1.

Komisjoni esimees: (allkiri).

Liikmed: (allkirjad).

## V.

Sõitsin 6. mail öösise rongiga Tallinnast Tartu. Korraga ilmub rongijuht kellegi „häastujus“ olewa eraisikuga ja asetab teda ametlikku kupeesse, ust tagant järele lukustades.

Mõne aja pärast hakkas selles kupees kisa ja jalgadega trampimine wastu seinä, mis reisijatel wiimase unenatukese ära wõttis.

Küsisime pileti kontrolleerija käest, kes see suurtsugu „ametnik“ on, kes erakupees sõidab ja nii „waljusti“ ennast ülewal peab, kuid konduktor ei teadnud selle kohta midagi wastata ja sammus rahulikult sellest uksest mööda, ilma et oleks sealt piletitki küsinud.

Niisugune „onupoja poliitika“ peaks meie raudteelt kaduma.

## M ä r k u s e d.

„Walwes“ nr. 17. ja 19. tegime meie pikemalt juttu pr. Kahlbergi käest ära wõetud 12 miljoni wäärtuses salakauba üle. Nüüd leiame järgmise rõõmustawa teate:

**Kahlbergi 12 miljoni - margaline briljantide salakauba-wedu.**

Tollinõukogu poolt briljandid konfiskeeritud ja 22 miljoni mrk. tollitrahwi määratud.

Webruarikuus peeti kinni Walgast Riiga sõitwa rongi peal keegi Alide Kahlberg, kelle juures läbiotsimisel leiti hulk briljante, mis ära peidetud olid riietesse, pesusse ja wagnusse. Briljantide koguwäärtus arwati umbes 12 miljoni marga peale. Nende wäljawedamiseks puudus luba. Ka tolliametnike poolt läbiwaatamisel ei teatanud A. K. briljantide wäljawiimisest, kuna see asi pärast poole walweametniku poolt awalikuks tehti, kusjuures esialgsel küsimisel briljantide wäljaweost waigiti.

Pikema aja järele on see asi neil päewil Tallinna tollinõukogus arutusel olnud, kusjuures Kahlberg salakaubaweos süüdlaseks tunnistati, briljandid temalt konfiskeerida otsustati ja temale 22.200.000 mrk. tollitrahwi määrati.

Peale selle läheb asi weel kohtusse A. K. isiklise trahwi määramiseks.

(W. M. nr. 107).

„Walwes“ nr. 13. ilmunud kirjatüki „Tallinna Tolliwalisuse kuritegewusline hooletus“ on kohtupalati prokurööri korraldusel kriminaalpolitsei poolt juurdlus toime pandud ja paljud tolliwalisuse teenijad üle kuulatud. Loodame, et meie kriminaalpolitsei, kes seni kiiduwäärt agarusega töötanud, ka siin asjale õige käigu annab.

—o—

## KIRJAWASTUSED.

Hra Aleksander Martin: Selles numbris on awaldatud riigikontrolli ametlik seletus, mis pärast Teie seletus üleliigne.

„Kodanik Awinurmest“. Teatage oma nime toimetusele.

Raudtee politsei ülem: Teie kirja (29. aprillil s. a. nr. 2619) sisu on autorile teatatud.

Wastutaw toimetaja M. WAARMANN. — Wäljaandja „EESTI WALWE LIIT“